

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК: 657.633

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ю.С. Погорелов, доктор економічних наук.

Ю.Ю. Миронова, кандидат економічних наук. В.В. Мазурьонюк.
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка

© Погорелов Ю.С., 2015

© Миронова Ю.Ю., 2015

© Мазурьонюк В.В., 2015

Статтю отримано редакцією 10.06.2015 р.

Вступ. Внутрішньогосподарський контроль у ринкових умовах є одним із найважливіших елементів управління і забезпечує інформацією всі рівні керівництва. Правильна його організація на промислових підприємствах у першу чергу впливає на їх розвиток та на розвиток країни в цілому. Це пов'язано з тим, що внутрішньогосподарський контроль є своєрідним «фільтром», який проявляється через зворотний зв'язок, і забезпечує можливість прийняття ефективних рішень.

Проблеми, що виникають у процесі господарської діяльності, є досить різноманітними, однак усі вони зумовлені недостатньо ефективною організацією процесу управління на підприємстві, спрямованого на швидке реагування змін зовнішнього середовища, пошук нових методів управління і їх інформаційного забезпечення. За таких умов успішно розвиваються тільки ті підприємства, для яких функція контролю стала реальним інструментом управління.

Внутрішньогосподарський контроль є надзвичайно важливим елементом механізму в процесі управління виробничого-господарською діяльністю промислових підприємств, оскільки він дозволяє контролювати виконання господарських планів та завдань, а також раціональність використовуваних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. У зв'язку із цим, актуальності набуває питання впровадження на підприємствах промислового комплексу ефективної та злагодженої організації внутрішньогосподарського контролю із чіткою постановкою завдань, які будуть задовольняти інформаційні потреби управлінців.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. У науковій літературі достатньо уваги приділено тематиці внутрішньогосподарського контролю на підприємстві. Питання щодо його організації висвітлювались у працях учених-науковців, таких як: Ф.Ф. Бутинець [1], Г.В. Булкот [2], С.В. Калюга [3], М.М. Коцупатрий [4], В.Ф. Максимова [5].

В.М. Мурашко [6], М.В. Мельник [7], В.П. Пантелеев [8], О.С. Пилипенко [9], Л.О. Сухарева [10] у своїх працях розглядають різні підходи до формування принципів і процедур внутрішньогосподарського контролю. Проте методика організації внутрішнього контролю на рівні системи управління господарською діяльністю підприємства залишається у дискусійній площині.

Постановка завдання. Завданням є дослідження організації внутрішньо-господарського контролю на промислових підприємствах, визначення основних підходів та розроблення етапів його організації для застосування промисловими підприємствами, які прагнуть удосконалити свою діяльність.

Основний матеріал і результати дослідження. Перш ніж розглядати організацію внутрішньогосподарського контролю в цілому, необхідно визначити його місце і роль в управлінні підприємством.

У процесі цього дослідження встановлено, що на сьогодні існують розбіжності серед думок науковців і практиків щодо трактування сутності поняття «внутрішньогосподарський контроль».

Так, Ф.Ф. Бутинець зазначає, що внутрішньогосподарський контроль являє собою перевірку відповідності діяльності підприємства поставленим завданням [1]. Є.В. Калюга розкриває сутність цього поняття як систему безупинного спостереження за ефективністю використання активів та зобов'язань підприємства, законністю й доцільністю господарських операцій, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей. Внутрішньогосподарський контроль є складовою частиною ринкового механізму, одним із прийомів перевірки виконання прийнятих рішень, найважливішою функцією управління економікою [3].

Б.Ф. Усач вважає, що внутрішньогосподарський контроль – контроль, який здійснюється власниками, бухгалтерськими, фінансовими та іншими функціональними службами підприємств [11]. М.М. Коцупатрий вивчає внутрішньогосподарський контроль як контроль з боку господарства за діяльністю своїх підрозділів. При цьому перевіряється вся господарська діяльність або її окремі сторони [4].

Проаналізувавши погляди вчених на економічну категорію «внутрішньогосподарський контроль», можна зробити висновок про те, що відмінність їх думок у трактуванні цього терміна пояснюється дослідженням різних виробничих циклів суб'єктів господарювання.

Отже, внутрішньогосподарський контроль – це система заходів, здійснюваних усередині підприємства без участі сторонніх суб'єктів та спрямованих на підвищення ефективності діяльності, що досягається шляхом попередження та виявлення фактів відхилень, порушень, зловживань, нераціонального або економічно неефективного використання активів, установлення їх причин і розроблення механізму щодо усунення чи виправлення відхилень. Він являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання майна суб'єкта господарювання, законністю й доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових коштів та матеріальних цінностей.

Такий важіль управління, як внутрішній контроль на підприємстві добре відомий уже давно, проте керівництво фірм, як правило, не використовує його можливості й не приділяє належної уваги його якості та застосуванню для прийняття управлінських рішень. Правильність організації внутрішньогосподарського контролю – це один з найголовніших чинників, який допомагає мобілізувати обмежені ресурси підприємства для отримання максимального прибутку.

Організація внутрішньогосподарського контролю повинна бути цілісною єдиною системою взаємопов'язаних способів, прийомів і методів, які охоплюють увесь комплекс контрольних процедур, починаючи з формування інформаційної бази, проведення контрольних дій та закінчуючи узагальненням результатів контролю. На промислових підприємствах вона залежить від правової форми, видів і масштабів діяльності, складності організаційної структури підприємства, наявності достатніх фінансових ресурсів, доцільності охоплення контролем різних аспектів діяльності та ставлення керівництва до контролю.

На думку Н.Г. Виговської [12], при організації внутрішньо-господарського контролю та створення на підприємствах окремої самостійної служби необхідно орієнтуватися на середні та великі підприємства. На невеликих підприємствах має місце функціонування контролю за допомогою інтегрованої системи обліку, при цьому створення спеціальної служби й контролера не передбачаються, а його функції може виконувати головний бухгалтер або спеціально уповноважений працівник підприємства.

Питання організації внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах є основною і найбільш гострою проблемою в їх діяльності, оскільки в сучасних умовах внутрішній контроль набуває дедалі більшого значення, адже виступає засобом поліпшення

показників діяльності підприємств, їх подальшого розвитку та вдосконалення, але власники організацій, не розуміючи сутності, мети і завдань внутрішнього контролю, не приділяють належної уваги побудові ефективної системи його здійснення.

З метою забезпечення достатньої впевненості керівництва у досягненні належного рівня економії, ефективності й результативності діяльності; достовірності фінансової, статистичної та управлінської звітності, рекомендовано на промислових виробничих підприємствах створювати спеціальний незалежний підрозділ – службу внутрішнього контролю. Основною метою створення такої служби є перевірка ефективності роботи організації та контролю за її діяльністю. Доцільно зазначити, що основною умовою її створення й успішного функціонування має бути повна незалежність від інших підрозділів, що досягається шляхом прямого підпорядкування цієї служби керівнику підприємства. Це дасть керівництву змогу ефективно контролювати окремі підрозділи, виявляти резерви виробництва і найбільш перспективні напрямки розвитку, а також давати рекомендації фінансовим, економічним та бухгалтерським відділам стосовно поліпшення результатів їх роботи.

За результатами дослідження встановлено чинники, які рекомендовано враховувати при організації служби внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах:

- виконання контрольних функцій необхідно доручати особам, котрі мають достатній досвід роботи у питаннях контролю, щоб вони на високому професійному рівні оцінили причини можливих відхилень, передбачили їх наслідки та внесли доцільні пропозиції з усунення виявлених недоліків і помилок;

- працівники, керівники, які здійснюють контроль, не повинні бути пов'язані єдиними матеріальними інтересами з підконтрольними підрозділами для забезпечення принциповості та об'єктивності;

- визначення кількості функцій і чисельності відділу, якісна перебудова його роботи повинна виходити з концепції внутрішньогосподарського контролю, що визначається для кожного підприємства його цілями і завданнями;

- розроблення та впровадження вдосконалених способів, прийомів і методів контролю, найбільш адаптованих до завдань контрольної перевірки;

- при здійсненні господарської діяльності на підприємстві, процесу планування, при реалізації планів обов'язково повинен бути наявним самоконтроль.

Процес створення та діяльності на підприємстві служби внутрішньогосподарського контролю здійснюється в п'ять етапів (таблиця 1).

Таблиця 1

Етапи створення та діяльності служби внутрішньо-господарського контролю на підприємстві (узагальнено за роботами [3, 4, 5])

1. Дослідницький	Дослідження діяльності підприємства, виявлення всіх наявних порушень, причин їх виникнення, оцінювання переваги і недоліків упровадження служби внутрішньогосподарського контролю та прийняття відповідного рішення щодо її організації.
2. Підготовчий	Пошук висококваліфікованого персоналу, матеріального забезпечення, відповідних приміщень та необхідних для створення служби контролю засобів.
3. Організаційний	Організація роботи служби внутрішнього контролю, створення відповідних положень її діяльності.
4. Здійснення контрольної діяльності	Проведення діяльності відповідно до встановлених обов'язків та планів перевірок.
5. Результативний	Складання звітів про проведені перевірки, виявлені порушення, пропозиції щодо вдосконалення діяльності.

Наведена послідовність організації служби внутрішньо-господарського контролю на підприємстві може застосовуватись будь-якими підприємствами, що прагнуть удосконалити свою діяльність й розвиватися в майбутньому.

Однак слід відмітити, що питання створення та організації діяльності внутрішньогосподарського контролю на підприємстві повною мірою не регламентовано законодавством, що є одним з основних недоліків. У результаті внутрішньогосподарський

контроль належить інтуїції та досвіду фахівців, які здійснюють контрольні функції на свій розсуд, адже практично відсутні необхідні методичні вказівки щодо його здійснення, відсутній базовий закон, який містив би поняття, пов'язані зі сферою організації та здійснення внутрішнього контролю, розподіляв завдання, функції й обов'язки контролюючих органів і керівництва, регулював відносини між суб'єктами та об'єктами контролю. У зв'язку із цим виникає потреба в удосконаленні нормативно-правової бази стосовно внутрішньогосподарського контролю, необхідності розроблення та прийняття закону про внутрішній контроль, чітких установлень меж відповідальності в законодавстві, розмежувань функцій ревізії й аудиту, розроблення на підприємствах стандартів внутрішнього контролю та аудиту.

Висновки. Отже, з метою вдосконалення процесу організації внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах, доцільним є створення спеціального незалежного підрозділу в структурі підприємства – служби внутрішньогосподарського контролю, що дозволить здійснювати ефективний контроль, виявляти найбільш перспективні напрями розвитку та надавати рекомендації стосовно поліпшення діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія: підручник / Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Н.М. Малюга, Н.І.Петренко; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 544 с.
2. Булкот Г.В. Місце внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством / Г.В. Булкот // Збірник наукових праць Черкаського технологічного університету. – 2009. – № 24. – С. 68 – 73.
3. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління / Є.В. Калюга. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
4. Коцупатрий М. Внутрішньогосподарський контроль: організаційні аспекти та класифікаційні ознаки / М. Коцупатрий, У. Гуцаленко // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 433 – 436.
5. Максимова В.Ф. Загальний підхід до організації системи внутрішньогосподарського контролю / В.Ф. Максимова // Бухгалтерський облік та господарський контроль. – Житомир: ЖІПІ, 2002. – № 19. – С. 174.
6. Мурашко В.М. Контроль і ревізія фінансово-господарської діяльності: навч. посіб. / В.М. Мурашко, Т.М. Сторожук, О.В. Мурашко; за заг. ред. П.В. Мельника. – К.: ЦУЛ, 2003. – 311 с.
7. Мельник М.В. Контроль и ревизия: учеб. пособ. / М.В. Мельник, А.С. Пантелеев, А.Л. Звездин; гл ред. проф. М.В. Мельник. – М.: ИД ФВК-ПРЕСС, 2003. – 520 с.
8. Пантелеєв В.П. Концепція внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств: методологія, організація, розвиток: дис. ... д-ра. екон. наук / В.П. Пантелеєв. – К.: Держ. акад. статистики та аудиту держкомстату України, 2009. – 422 с.
9. Пилипенко О.С. Методологічні підходи до формування ефективної системи контролю та оцінка її результативності / О.С. Пилипенко // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2010. – №1(9). – С. 260 – 265.
10. Сухарева Л. Внутренний финансовый контроль: история исследования, состояние и перспективы / Л. Сухарева, И. Дмитренко, М. Борисенко // Вісник Львівської комерційної академії. Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – № 16. – С. 84 – 91.
11. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: підручник / Б.Ф. Усач. – К.: Знання, 2007. – 263 с.
12. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: [моногр.] / Н.Г. Виговська. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 532 с.

УДК: 657.633

Погорелов Юрій Сергійович, доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та аудиту, **Миронова Юлія Сергіївна**, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку та аудиту, **Мазурьонюк Вікторія Василівна**, студентка. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. **Організація внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах.** Розглянуто проблеми впровадження в практичну діяльність промислових підприємствах внутрішньогосподарського контролю. Досліджено трактування терміну «внутрішньогосподарський контроль». Доведено доцільність створення на підприємстві служби внутрішньогосподарського контролю. Установлено чинники, які рекомендовано враховувати при організації такої служби. Визначено етапи створення та діяльності служби внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах.

Ключові слова: управлінський облік, внутрішньогосподарський контроль, управлінські рішення, організація внутрішньогосподарського контролю.

УДК: 657.633

Погорелов Юрий Сергеевич, доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой учета и аудита. **Миронова Юли Сергеевна**, кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры учета и аудита. **Мазурьоник Виктория Васильевна**, студентка. Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка. **Организация внутрихозяйственного контроля на промышленных предприятиях**. Рассмотрены проблемы внедрения в практическую деятельность промышленных предприятий внутрихозяйственного контроля. Исследована трактовка термина «внутрихозяйственный контроль». Доказана целесообразность создания на предприятии службы внутрихозяйственного контроля. Установлены факторы, которые рекомендуется учитывать при организации данной службы. Определены этапы создания и деятельности службы внутрихозяйственного контроля на промышленных предприятиях.

Ключевые слова: управленческий учет, внутрихозяйственный контроль, управленческие решения, организация внутрихозяйственного контроля.

UDC: 657.633

Pogorelov Yu. S., Doctor of economic sciences, Associate professor, head of the Account and Audit Department. **Mironova Yu.Yu.**, PhD, senior teacher, Account and Audit Department. **Mazuronok V.V.**, student of group 501-EOM. Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Internal control organization in the industry**. The problems of internal control practical implementation at the industrial enterprises are under discussion. the interpretation of the term «internal business control» is studied. The expediency of creating the enterprise's internal control service is substantiated. Factors recommended to be consider when organizing the service are established. Stages of life and activities of internal control in the industry are defined.

Keywords: management accounting, internal control, management decisions, organization of internal control.